

Jazzgeschiedenis

Afbakening

De geschiedenis van jazz is de evolutie van een muziekgenre dat praktisch over alle werelddelen verspreid raakte en dit in een relatief korter periode. Het is daarom noodzakelijk een restrictie door te voeren in de behandelde items. Deze syllabus zal zich dan ook beperken tot de jazzgeschiedenis van de Verenigde Staten van Amerika en Europa en slechts uitzonderlijk andere gebieden aanhalen.

De oorsprong van jazz moet gesitueerd worden in het Noord-Amerikaanse deel van het Amerikaanse continent. Waar voornamelijk West-Afrikaanse slaven in contact kwamen met blanke kolonisten, ontstonden nieuwe muziekvormen.¹

Uit het contact tussen zwarten en

- . Engelsen en Fransen in Noord-Amerika ontstond jazz
- . Latijnse volkeren ontstonden de latin-stijlen

Deze ontwikkeling werd onder meer in hand gewerkt door de aard van de plantages die door de migranten opgericht werden. Engelse protestantse plantages waren klein en bevorderden de wisselwerking; Latijns christelijke plantages waren uitgestrekt en beperkten de onderlinge contacten en hier bleef de originele cultuur van de slaven langer doorwerken.

Religies zijn niet alleen bepalend geweest bij het ontstaan jazz... zij spelen een belangrijke rol, van het ontstaan tot op heden. Denk maar aan voodoo zoals bij Jerry Roll Morton en Dr. John en in titels tijdens de Post Bop (“Ju ju” van W. Shorter), Hindu bij Mahavishnu John Mc Laughlin (“Shakti”), Gospel bij Miles Davis en tijdens de Hard Bop (“The Preacher” van H. Silver), Zen zoals bij Monty Alexander, Scientology bij Chick Corea en Gary Burton, Moslim bij Abdullah Ibrahim, Boeddhisme (“Nam myoho renge kyo...”) bij Herbie Hancock, Wayne Shorter, Buster Williams, Larry Coryell...

¹ Zogenaamde kruisbestuiving of **crossfertilisation**.

Stamboom² van de Jazz

Voor de eenheid in de stamboom is deze gebaseerd op voorbeelden met een blues-schema. In sommige stijlen ligt dat moeilijker (oa Free Jazz), maar dit geeft een inzicht in hoe het bluesschema een constante is geweest in de loop van de jazzgeschiedenis. Bij elk voorbeeld wordt een mogelijke youtube link gegeven.

Voorlopers van jazz...

Voor de toestand van de muziek in de Verenigde Staten van Amerika tijdens de 19de eeuw en voor 1860 verwijs ik naar p. 6

Rond 1860

COUNTRY BLUES

Blind Lemon Jefferson “Hangman’s Blues”

* de melodische structuur volgt het aab schema, net zoals later in menige blues zoals Tenor Madness (S. Rollins), The Blues Walk (C. Brown) – op het einde van elke zin volgt een ‘melodisch’ antwoord – de tekst is niet altijd even verstaanbaar – opvallend: het schema wordt niet altijd correct gevolgd – er komen tellen/maten bij buiten het 12 maten schema
<https://www.youtube.com/watch?v=095resoY0Ok>

Rond 1880

RAGTIME

Scott Joplin “The Entertainer”

* de structuur is redelijk simpel – 4 maten introductie – A-deel heeft 16 maten structuur in a’ a b vorm – in de vier maten van het b-deel herken je een line cliché uit blues die later vaak zal voorkomen in jazz, onder meer in de zgn. Rhythm Changes – niet geïmproviseerde muziek en dus volledig uitgeschreven voor piano – samen met blues zorgt ragtime voor eenvoudige, duidelijke akkoordenschema’s die kunnen dienen voor spontane improvisatie
<https://www.youtube.com/watch?v=fPmruHc4S9Q>

Vanaf hier begint de geschiedenis van jazz

EARLY JAZZ

Louis Armstrong “West End Blues” (1928)

* introductie ‘swingend zonder ritme sectie’ en gespeeld door L. Armstrong – begeleiding bestaat uit piano en ‘percussie’ (sic?) – er is geen bas aanwezig – de piano vervult de functie van bassist én akkoordeninstrument – andere instrumenten zijn oa trombone en klarinet – de eerste solo, voor trombone toont een solist die hoofdzakelijk ‘per maat’ soleert – daarna volgt een klarinet/scat solo – Armstrong biedt antwoord als zanger en is melodieuzer en swingender dan de klarinettist – de pianosolo toont dat sommigen al over het schema heen konden spelen en vooruit denken in hun solo (bvb. gebruik van octaafparallellellen en vibrato voor legato spel) – let op de architectonische opbouw van Armstrong’s solo zoals de aangehouden noot voor de eerste vier maten – laid back figuur in zestiende noten, inspelend op het arrangement – een duidelijke slotformule met een afsluitende drummer
<https://www.youtube.com/watch?v=pXHdqTVC3cA>

² De les bestond voornamelijk uit de illustratie van de stamboom aan de hand van luister- en kijkvoorbeelden. Je krijgt de overige tekst er bij, als duiding....

Ca. 1930

SWING

Count Basie “The Count’s Blues” (1958)

* bezetting is deze van een big band – het thema wordt slechts een maal gespeeld – daarna klinkt het zoals een ritme sectie met solist – elke solist neemt daarna twee chorussen voor zijn rekening – de ritme sectie swingt met een walking in de bas, four to the floor in de gitaar, sporadisch opgevuld door de piano – Basie zelf soleert binnen het Boogie Woogie idiom - naar het eindthema komt het arrangement steeds meer naar voor

<https://www.youtube.com/watch?v=4IDM-CfRRn8>

Ca. 1940

BE BOP

Charlie Parker “Blues for Alice” (1951)

* bezetting is nu ritme sectie, zonder gitaar, en met twee blazers – het thema is een doorgecomponeerde blues, dus niet langer een uitgewerkte riff – nochtans soleert Parker bij het begin van elke chorus op basis van een riff – vanaf maat 7 speelt hij steeds meer in het schema – let op de double time figuren in Parkers’ solo – de ritme sectie begeleidt zoals we het vandaag nog kennen

<https://www.dailymotion.com/video/xvf5uy>

Thelonius Monk “Blue Monk” (1958)

* bezetting is een piano-trio + sax – het thema is een blues gebaseerd op een riff maar die telkens door Monk zelf anders geplaatst wordt binnen de maat – de volgorde thema, solo, solo, ... thema lijkt niet primordial te zijn – Monk’s solo is voornamelijk een herinterpretatie van het thema, met metrische verplaatsingen – luister naar de begeleiding door Monk – de bassolo dient om ‘de zaak te redden’...

<https://www.youtube.com/watch?v=40V2lcxM7k>³

COOL

Miles Davis “Israël” (1949)

* bezetting is een ‘little big band’ met vnl. hoge en lage hout- en koperblazers zoals altsax vs. baritonsax en trompet vs. trombone + ritme sectie (zonder gitaar) – mineur blues schema – Miles’ solo is rustiger in vergelijking met de vorige periode – de klankkleur van de altsax is ‘softer’ dan deze van Parker – ontubbelingen blijven voorkomen – opvallend is het ‘zware en drukke’ arrangement

<https://www.youtube.com/watch?v=gfqQVvA9LsI>

HARD BOP

Clifford Brown “The Blues Walk” (1955)

* thema is terug gebaseerd op een aab riff – de solisten improviseren terug in het be bop idioom – de solo’s worden gevarieerd door het toevoegen van een achtergrondriff – de drums speelt een prominente rol – de klankkleur en sfeer roept ‘back to the roots’ op – opvallend is de energie en dynamiek die uitstraalt van dit kwintet

<https://www.youtube.com/watch?v=mlHCo0I-e6g>

³ Tijdens de les gebruikte ik soms andere voorbeelden, spijtig genoeg niet altijd terug te vinden op het net. De ‘youtube’ keuze werd mee bepaald of het enkel audio of om video ging...

SOUL JAZZ

Kenny Burrell “Chitlins Con Carne” (1963)

* opvallend is de eenvoudige, monotone begeleiding (drumstijl, repetitieve baslijn) – het thema is ‘soul’ doordat het gebaseerd is op een eenvoudige riff – ook tijdens de solo blijft de begeleiding oppervlakkig – de gitaar is terug van weggeweest en krijgt meteen een hoofdrol – de solo is eenvoudig en gemakkelijk te volgen door voorspelbaarheid in de thematiek en opbouw – in deze periode heb je Motown in pop

<https://www.youtube.com/watch?v=mP0flneNfaQ>

POST BOP

Miles Davis “All Blues” (1959)

* de begeleiding is weinig gevarieerd (ostinato in de bas zoals in Soul Jazz – bourdon in de blazersectie) – de onderlinge solo’s worden gescheiden door een interlude – de melodische opbouw in de solo blijft horizontaal – de begeleiding blijft quasi identiek en volgt de solist niet – er komen geen sterk dynamische impulsen vanuit de solist – spanning wordt gecreëerd door oa noten uit de ‘upper structure’ van het akkoord en andere notenkeuzes

<https://www.youtube.com/watch?v=uRBgy43gCoQ>

FREE JAZZ

Ornette Coleman “Free Jazz/First Take” (1961)

* in dit stuk voor dubbelkwartet (2 blazers + 2 x bas en drums) wordt niet langer gewerkt met een harmonisch vastliggend schema – vrijheid primeert: geen eisen qua klankkleur, qua schema, qua relatie akkoord/melodie – het geheel komt druk en dynamisch over en klinkt bij momenten voor de leek chaotisch – van deze stijl gaat voor de komende decennia heel wat vernieuwing uit

<https://www.youtube.com/watch?v=xbZliom9rDA>

CROSS OVER

Joni Mitchell “The Dry Cleaner from Des Moines” (1980)

* een samensmelting tussen folk (zangeres), pop (instrumentarium zoals elektrische bas) en jazz (begeleiding e.a.) – een doorgecomponeed bluesthema – doorgedreven interpretatie solist/schema/begeleiding met meer vrijheid (verworven uit oa Free Jazz) – ondanks een kleine bezetting is het geheel zeer dynamisch

<https://www.youtube.com/watch?v=JnpyCEUESEw>

FUSION

Miles Davis: Tutu (1986)

* het jazzconcert (de ‘club’) is een popconcert geworden in een concertzaal – het instrumentarium is nog meer op pop gericht (elektrische gitaar en bas, synthesizers) – jazz is een internationale cultuur geworden met spelers uit de hele wereld – Miles’ podiumgedrag was in het minst bizar – vraag/antwoord met de dwarsfluit gebaseerd op riffs

<https://www.youtube.com/watch?v=00tzcnyDL68>

REBOP

Keith Jarrett “Billie’s Bounce” (1988)

* terugkeer naar een bebop thema, oorspronkelijk door C. Parker geschreven – maar nu uitgevoerd in een moderne setting: ‘broken time’ of ‘chatter’ – het lijkt of het ganze trio met mekaar aan het praten is gegaan – moeilijke begeleiding tijdens de eerste chorussen – het schema wordt terug duidelijk eens de bas begint te walken – de drums krijgt een zeer vrije rol

<https://www.dailymotion.com/video/x2vsp19>

ACID JAZZ

Ronny Jordan “Blues Grinder” (1992)

* terugkeer naar oude stijlen (hardbop, modal etc.) – met een karakteristieke, monotone begeleiding (zie soul jazz) – drums en bas worden op de originele opname gespeeld door een elektronische machine en zijn dus voorgeprogrammeerd – terugkeer van het Hammond orgel, zoals in Soul Jazz en Hard Bop – de solo’s lijken vaak wel nieuwe thema’s – de verhouding met het schema is zeer duidelijk te horen – back to basics – deze stijl maakte jazz terug populair en toegankelijk (lees: dansbaar) bij een groter publiek

<https://www.youtube.com/watch?v=yNix6lb0VNs>

WHAT’S NEXT JAZZ?

Bobby McFerrin “Bwee Dap” (2002)

* of hoe een riff volstaat voor het uitvoeren van een thema maar ook als begeleiding tijdens solo’s – in combinatie met vraag/antwoord – deze muziek heeft zeker geen notatievorm nodig – enkele tips en wenken volstaan om een volledige zaal aan het zingen te brengen – verschillende aspecten worden geïllustreerd (walking – solo – thema – riff) – hoe jazz en entertainment mekaar kunnen ontmoeten

<https://www.youtube.com/watch?v=U8bLXqhlvJE>

DISCOGRAFIE – EEN SELECTIE

- RABIH ABOU-KHALIL: Blue Camel (ENJ-7053-2)
JULIAN “CANNONBALL” ADDERLEY: The Cannonball Adderley Collection, Vol. 1 Them Dirty Blues (Landmark CD 1301-2)
LOUIS ARMSTRONG: Great Original Performances (BBC CD 597)
COUNT BASIE: The Complete Atomic Basie E= mc² = Count Basie Orchestra + Neal Hefti arrangements”, (Roulett 7243 8 28635 2 6)
COUNT BASIE: Count Basie with his Orchestra and his Rhythm Section (Giants of Jazz 53072)
SIDNEY BECHET: Complete RCA-Victor Master Tapes (DRCD 11203)
BIX BEIDERBECKE: Jazz Me Blues (Disques Dreyfus FDM 367113-2)
ART BLAKEY: The Best of Blue Note (243 8 29964 2 2)
THE ULTIMATE ENCYCLOPEDIA OF AMERICAN BLUES CLASSICS (Retro R2cd 40-33)
CLIFFORD BROWN: Clifford Brown (Verve-Compact Jazz 842 933-2)
DEBORAH BROWN: Deborah! (September CD 5103)
DAVE BRUBECK: The Dave Brubeck Quartet – Time Out (Columbia CL 1397 – heruitgave CK 65122)
KENNY BURRELL: The Best of Blue Note (243 8 29964 2 2)
NAT KING COLE: “Nat King Cole Portrait” (Joan Records 7183)
ORNETTE COLEMAN: Free Jazz-a Collective Improvisation by the Ornette Coleman Double Quartet (Atlantic 781 347-2 1364-2)
STEVE COLEMAN: The Sonic Language of Myth (BMG74321641232)
CHICK COREA: Compact Jazz (Polydor 831 365-2)
MILES DAVIS: Birth of the Cool (CDP 7 92862 2)
MILES DAVIS: Kind of Blue (CBS 460603 2)
MILES DAVIS: In a Silent Way (CBS 450982 2)
MILES DAVIS: Tutu (Warner Bros. 925 490 – 2)
DUKE ELLINGTON: Blues In Orbit (CBS 460823 2)
DUKE ELLINGTON: Duke Ellington and Friends (Verve-Compact Jazz 833 291 – 2)
DUKE ELLINGTON: Duke Ellington, Original Jazz Recordings, Digitally Remastered 1927-1934 (Hermes HRD 6001)
DUKE ELLINGTON AND HIS ORCHESTRA 1927-1931 – “The Jimmy Blanton Era” (Giants of Jazz CD 53030)
DUKE ELLINGTON: A Drum Is a Woman, Duke Ellington and his Orchestra (Sony Col 471320 – 2)
ELLA FITZGERALD: Ella – Montreux, 1975 (Pablo Records PACD-2310-751-2)
JAN GARBAREK: Jan Garbarek Group – Twelve Moons (ECM 500)
STAN GETZ: Sweet Rain – Stan Getz Quartet (Verve 815 054-2)
ASTRUD GILBERTO: Compact Jazz (Verve 831 369-2)
DEXTER GORDON: The Best of Blue Note – A Selection from 25 Best Albums (7243 8 29964 2 2)
LOUIS MORREAU GOTTSCHALK: Piano Music for 2 and 4 hands Alan Marks & Nerine Barrett (Nimbus Records NI 7045/6)
TRILOK GURTU: Kathak (Escapade ESC 03655)
HERBIE HANCOCK: Thrust (Columbia CK 64984)
FLETCHER HENDERSON: Jazz Legends – the SOHO collection (SOHO cd 011)
WOODY HERMAN: Woody Herman – The Thundering Herds 1945-1947 (CBS CK 44108)
FRED HERSCH: the Fred Hersch Trio – Live at the Village Vanguard (Palmetto Records PM 2086)
BILLY HOLIDAY: Billie Holiday – the Lady Sings the Blues (CédÉ International 66002)
HONKY TONK PARTY (ZYX Music PDI 6128-2)

BOB JAMES: All Around the Town (CBS 88509)
KEITH JARRETT: The Köln Concert (ECM 1064/65)
KEITH JARRETT: Keith Jarrett Trio – Still Live (ECM 13660/661835 900-2)
BLIND LEMON JEFFERSON: Acoustic to Electric Blues (D2CD08)
JAMES P. JOHNSON: James P. Johnson Harlem Stride Piano – 1921/1929 (Hot'n Sweet 151032)
QUINCY JONES: Back on the Block (Qwest/Warner Bros. 926 020-2)
SCOTT JOPLIN: Ragtime, the best of ragtime – W. Chodack *piano* (Mandala Man 4838)
THE LEGEND OF NEW ORLEANS: Giants of Jazz (CD 53016)
KOINONIA: Frontline (MCAD-5916)
LEE KONITZ: Post Bop/Atlantic Jazz (Atlantic Jazz 781705-2)
PHILIP MARTIN: Piano Music by Louis Morreau Gottschalk “An American Composer, *bon Dieu!*” (Hyperion CDA 66459)
D. MILHAUD: Création du Monde – original jazz composition and other works – Ian Hobson and the Sinfonia da Camera (Arabesque Z6569)
CHARLES MINGUS: Pithecanthropus Erectus – the Charlie Mingus Jazz Workshop (Atlantic 1237 / heruitgave 8122-75357-2)
JONI MITCHELL: Shadows and Light (Asylum 7559-60590-2)
THELONIOUS MONK: Monk’s Music (Original Jazz Classics OJC20 084-2)
THELONIOUS MONK: Thelonius Monk 1962-1968 (Columbia Jazz SMM5096262)
WES MONTGOMERY: The Incredible Jazz Guitar of Wes Montgomery (Riverside 1169, heruitgave OJC20 036-2)
WES MONTGOMERY: Movin’ Wes (Verve Records 810 045-2)
JELLY ROLL MORTON: Jelly Roll Morton – Volume 3 1926 (Masters of Jazz MJCD 33)
JELLY ROLL MORTON: Jelly Roll Morton 1924-1926 The Classic Chronological Series (Classics 599)
GERRY MULLIGAN: Gerry Mulligan Quartet with Chet Baker (Giants of Jazz 53027)
THE MUSIC OF BRAZIL: The Rough Guide (World Music Network RGNET 1021 cd)
CHARLIE PARKER: Charlie Parker (Verve-Compact Jazz 833 288-2)
CHARLIE PARKER: Charly Parker & Dizzy Gillespie / Bird & Diz (Bellaphon LC 1421 288-07-123)
CHARLIE PARKER: Charlie Parker with Miles Davis, Dizzy Gillespie, Max Roach, Lennie Tristano (Magic Music 30017 CD)
JACO PASTORIUS: Jaco Pastorius (Columbia CDEPC 81453)
JOHN PATITUCCI: Mistura Fina (GRP 98022)
MA RAINEY: The Complete Madam Gertrude “Ma” Rainey Mastertakes Collection 1923-1928 Vol.2 1924/26 (King Jazz KJ 182 FS)
JIMMY RANEY: Jimmy Raney – Très Chouette (Vogue 651 – 600181)
RITUALS OF TRINIDAD: volume 1 (Rituals cd 0295)
DR. OLAVO ALÉN RODRIGUEZ: From Afrocuban Music to Salsa (Piranha BCD-PIR1258)
SONNY ROLLINS: Saxophone Colossus (Original Jazz Classics Prestige 291-2)
SONNY ROLLINS: Airegin – Sonny Rollins 1951-1956 (Giants of Jazz CD 53060)
THE STORY OF CUBA: Hemisphere (7243 5 24337 2 8)
HORACE SILVER: Horace Silver Trio – and spotlight on drums: Art Blakey - Sabu (Blue Note CDP 7 81520 2)
HORACE SILVER: The Best of Blue Note (Blue Note CDP 7 96110 2)
BESSIE SMITH: Bessie Smith – The Collection (CBS 463339 2)
LENNIE TRISTANO: Lennie Tristano (Atlantic #1224 - heruitgave 8122-71595 –2)
FATS WALLER: Fats Waller The 1935 Transcriptions (Naxos Jazz Legends 8.120577)
MUDDY WATERS: Got My Mojo Working (Acoustic to Electric Blues Digital Deja 2)

PAUL WHITEMAN: Paul Whiteman & His Dance Band – feat. Bix Beiderbecke & Bing Crosby
(Naxos Nostalgia 8.120511)
JOHN ZORN: Beit (DIW-009)

11. BIBLIOGRAFIE

ADOLFO A., 1993, Brazilian Music Workshop, Advance Music
APHTEKER H., 1969, American Negro Slave Revolts, International Publishers, New York
BERENDT J.E., 1986, Das große Jazzbuch – Von NewOrleans bis JazzRock, Fischer, Frankfurt am Main
BLESH R., 1950, They All Played Ragtime, Oak Publications, New York
BRODSKY LAWRENCE V., 1972, Scott Joplin – Collected Piano Works, Bellwin-Mills Publishing corp., New York
CHAMBERS H.A., 1953, The Treasury of Negro Spirituals, Blandford Press, London
FRAY BERNARDINO DE SAHAGUN, Historia General de las Cosas de Nueva España, Meulenhoff Amsterdam, 1991
FEATHER L., S.D., The New Encyclopedia of Jazz, Horizon Press, New York
GOFFIN R., 1932, Aux frontières du Jazz
GRIDLEY M.C., 1988, Jazz Styles – history & analysis, Prentice Hall, Englewood Cliffs
JACKSON R., 1973, Piano Music of Louis Moreau Gottschalk – 26 Complete Pieces from Original Editions, Dover Publications, Inc., New York
JONES L., 1963, Blues People, the Negro Experience in White America and the music that developed from it, Morrow Quil, New York
KERNFELD B., 1988, The New Grove Dictionary of Jazz, Macmillan Press Limited, London
MAULEON R., 1993, Salsa Guidebook for Piano and Ensemble, Sher Music Co.
SCHULLER G., 1968, Early Jazz: Its Roots and Musical Development, Oxford University Press
TANGHE F., 1994, All that Jazz – van Worksong tot Post-Bop, Hadewijch, Antwerpen-Baarn
TIRRO F., 1977, Jazz: a History, W.W. Norton Company, New York
PAUL WHITEMAN: Paul Whiteman & His Dance Band – feat. Bix Beiderbecke & Bing Crosby
(Naxos Nostalgia 8.120511)

TOP 10 CD's

Great Original Performances – Louis Armstrong (ut supra)
A Drum is a Woman - Duke Ellington (ut supra)
Atomic Basie - Count Basie (ut supra)
Restrospective 1940-1953 – Charlie Parker
Thelonius Monk Quartet with John Coltrane at Carnegie Hall (Blue Note Records 0946 3 35173 2 5)
Saxophone Collosus – Sonny Rollins (ut supra)
Kind of Blue - Miles Davis (ut supra)
Free Jazz - Ornette Coleman (ut supra)
Köln Concerto - Keith Jarrett (ut supra)
Possibilities – Herbie Hancock (Hancock Music 50-51011-0111-2-2)